



**Тетяна Володимирівна Клібайс,**  
кандидат психологічних наук,  
доцент кафедри практичної психології  
Київського університету  
імені Бориса Грінченка,  
м. Київ, Україна

УДК 159.923

## ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТІВ З РІЗНИМИ АТРИБУТИВНИМИ СТИЛЯМИ

*Представлены результаты экспериментального исследования влияния установки на лексический состав текстов участников исследования с негативным и позитивным атрибутивными стилями. Выявлено, что субъекты с положительным атрибутивным стилем не подвержены влиянию негативной установки и проявляют избирательную реакцию на положительную установку. Указано, что их лексика более конкретна, чем у взрослых с отрицательным стилем атрибуции.*

**Ключевые слова:** позитивный атрибутивный стиль, негативный атрибутивный стиль, адаптивные возможности атрибутивного стиля, позитивная установка, негативная установка, контент-анализ.

*In the article are presented the results of an experimental study of the attitudes effect on the lexical composition texts of research participants with negative and positive attributive styles. It was revealed that subjects with a positive attributive style are not affected by the negative attitude and show a selective response to a positive attitude; their vocabulary is more specific than in adults with a negative attribution style.*

**Key words:** positive attributive style, negative attributive style, adaptive capacity, positive attitude, negative attitude, content analysis.

Економічні, політичні та ментальні зміни в сучасному суспільстві, з одного боку, сприяють швидкій перебудові способу мислення та поведінки людини, а з іншого – висувають високі вимоги щодо вибірковості реакції на потік різної інформації. Теоретичний аналіз наукових праць із питань особливостей атрибутивних стилів дорослих дав змогу уточнити поняття *атрибутивного стилю* і розглядати його як стале особистісне утворення, яке в межах буденної свідомості виконує функції пізнання та адаптації в умовах недостатності інформації [2]. На думку М. Селігмана, існують *позитивний* та *негативний* атрибутивні стилі. Для позитивного атрибутивного стилю характерним є екстернальний локус контролю для негативних ситуацій, їх причини вважаються тимчасовими та локальними (такими, що не поширюються на інші ситуації) [3; 5]. Для позитивних ситуацій застосовують інтернальний локус контролю, їм приписують стабільні та глобальні причини.

Суб'єкт із негативним атрибутивним стилем мислить по іншому: для негативних ситуацій він застосовує вислів: *«завжди зі мною так, бо я такий безталанний»*, для позитивних – *«це сталося випадково,*

*навіть, не знаю як мені так поталанило»*. Це відповідає інтернальному локусу контролю для негативних ситуацій, тобто атрибутує стабільні та глобальні причини. Екстернальний локус контролю для позитивних ситуацій передбачає сприйняття таких причин тимчасовими (атрибутує нестабільні причини) та локальними (не поширюються на інші ситуації) [3; 5].

Метою нашого дослідження є вивчення впливу позитивних і негативних настанов на осіб з різними атрибутивними стилями. Завданнями дослідження є: створення програми експериментального дослідження, здійснення порівняльного аналізу лексичного складу текстів учасників, аналізу та інтерпретації отриманих результатів.

Дослідження здійснювалося у вигляді експерименту, в якому залежною змінною було «оцінювання ситуацій респондентами», а незалежною – «зовнішнє настановлення». Учасникам експерименту запропонували переглянути без звуку 8 відеозаписів із незавершеними ситуаціями тривалістю 1–2 хв, й описати те, що відбувається на них. У всіх групах було продемонстровано одні й ті ж ситуації. Кожну ситуацію респонденти описували окремо після її демонстрації.



У дослідженні брали участь 136 осіб, віком від 20 до 40 років із різним рівнем освіти. Учасників експерименту було розподілено на три групи: контрольну (КГ, група № 1 – 46 осіб) та дві експериментальні групи (ЕГ) (№ 2 та 3 – по 45 осіб). Попередньо було визначено атрибутивний стиль учасників. Перед переглядом кожної ситуації у групах № 2 і 3 експериментатор давав їй назву, що створювало позитивне або негативне настановлення (КГ № 1 не отримувала настановлень перед переглядом ситуацій; ЕГ № 2 – отримала позитивні настановлення; ЕГ № 3 – негативні. Обробка та аналіз результатів здійснювали за допомогою експертної комп'ютерної психологічної системи ВААЛ [4].

Для досягнення цілі нашого дослідження здійснимо порівняльний аналіз лексичного складу текстів учасників кожної з трьох груп окремо (для респондентів з негативним і позитивним атрибутивними стилями).

З метою ілюстрації результатів дослідження наведемо слова, що найчастіше зустрічаються в текстах респондентів із позитивним і негативним атрибутивними стилями (табл. 1, 2, 3). Всупереч тому, що емпірично було доведено існування амбівалентного та змішаного атрибутивних стилів, нами обрано тексти лише цих груп випробуваних, оскільки в них найбільш яскраво відображено основні відмінності, встановлені нами у процесі експерименту [1].

У КГ № 1 (яка не отримала настановлення) для лексики учасників експерименту з позитивним атрибутивним стилем характерним є часте використання дієслів, що вказують на активні дії: «залучити, виправила, заспокоює» (табл. 1). У ЕГ № 2, якій надавали позитивне настановлення виявлялася така сама тенденція. Також більшість дієслів, які вживали суб'єкти з позитивним атрибутивним стилем стосувалися бажання допомогти іншим: «заспокоює, вмовляє, обговорити, підбадьорює, у всьому допомогти» та подолання «зробити все можливе, піти чи виправитися» (там само). Тексти учасників експерименту з позитивним атрибутивним стилем у ЕГ № 3, яка отримала негативне настановлення, відрізнялися наявністю дієслів, що засвідчують різні способи подолання склад-

ної ситуації, спрямованість до взаємодії, отримання інформації: «обговорити разом, втішити, можна покластися, дізнатися нове» (табл. 3).

На відміну від учасників експерименту з позитивним атрибутивним стилем, тексти респондентів із негативним атрибутивним стилем відрізнялися наявністю дієслів, що свідчать про негативні емоції: «переживає, нервується, не вміє протистояти стресам», або про екстернальний локус контролю та пасивність «виженуть, сталося», про способи подолання ситуацій: ігнорування «не звертає уваги», надання та отримання допомоги «заспокоює», очікування «почекати», пристосування «не суперечили». Зауважимо, що за негативного настановлення ця підгрупа переважно використовує дієслова, які свідчать про сильні негативні емоції та негативні очікування «лід не розтане, не хотів, радості не спостерігалось, звинувачувати» (табл. 3). Слова, що вказують на активні дії становлять лише незначну частку від загального масиву текстів учасників із негативним атрибутивним стилем «звинувачувати, захистити, заспокоїти» та стосуються насамперед емоційної підтримки або з'ясування відносин, що свідчить про «застрагання» цих респондентів на етапі емоційного переживання та відсутність активних дій, спрямованих на подолання складної ситуації (табл. 1, 2, 3).

Позитивне настановлення істотно не впливає на учасників експерименту з негативним атрибутивним стилем, що виражається в негативному забарвленні слів, у словах, які вказують на пасивність, негативні настановлення, підпорядкованість тощо (табл. 2). Потрібно вказати на бідність словникового запасу прикметників, які позначають риси особистості, позитивний емоційний стан учасників дослідження з негативним атрибутивним стилем (табл. 1, 2, 3).

В учасників з позитивним атрибутивним стилем можна спостерігати фасилітуючий вплив позитивного настановлення, що виявляється у: значній різноманітності прикметників, які характеризують різні емоції, риси особистості; високій ергічності тексту, високій насиченості текстів позитивною лексикою; частому розгляді ситуації суб'єктом з різних сторін (табл. 2).

Таблиця 1

Результати контент-аналізу текстів КГ № 1

Частини мовлення	Негативний атрибутивний стиль	Позитивний атрибутивний стиль
Дієслово	Виженуть; засмучуватися; переживає; знервується; не вміє протистояти стресам; легко починає хвилюватися; краще/важко заспокоїтися; потоваришувати; погано навчається; кричить; виправдовується	Подобається; заспокоює; все налагодиться; допомогти; дякує; не вважають себе винними; перебільшила; задоволений увагою; залучити; все вийшло; виправила; залишився при своїй думці
Іменник	Погана успішність; стрес	Догана; агресивна реакція; образ жертви
Прикметник	Нестриманий; нервовий; імпульсивний; уважний; комунікабельний; спокійний; легковажна; серйозний; недостатньо суворий; чуйна; доброзичлива; скромний; ледачий; неуважний	Зайнятий; весела; дружні; імпульсивна, але стримано реагує; незадоволений; радісний, цікавий; сором'язливий, але рішучий; легка на підйом; емоційна
Прислівник	Стриманіше	Весело, м'яко



Таблиця 2

Результати контент-аналізу текстів ЕГ № 2

Частина мовлення	Негативний атрибутивний стиль	Позитивний атрибутивний стиль
<i>Дієслово</i>	Лестить; відмовляється; не звертає уваги; сталося; заспокоює; вмовляє; не знає; прийдеться почекати	Спокійно обговорити; підбадьорює; вичитує; піти чи виправитися; в усьому допомогти; зробити все можливе; розтопити крижану душу; потребує підтримки, але намагається не показати це; покращити; подобатися; погоджується; пропонувати допомогу; вирішувати проблему
<i>Іменник</i>	Проблеми; неможливість; не відповідний час; з настроєм на відмову	Дівчина-лідер; проблема; зануда
<i>Прикметник</i>	Не з кращих; безвідповідальний; боязка; соромлива; винний; нервовий; невірноважений; схвильований; засмучена	Активна; зацікавлена; відповідальний, але не володіє собою; закрита; знервована; відкритий; уважний; турботливий; здивований; весела; впевнена; товариська; енергійна; емоційна; хороша; пасивна; невпевнена, але позитивна; спокійний; серйозний; з радістю; щаслива
<i>Прислівник</i>	Неприємно; погано; невпевнено; без ентузіазму; без особливого інтересу; не солодко	Міцніше, добре

Таблиця 3

Результати контент-аналізу текстів ЕГ № 3

Частина мовлення	Негативний атрибутивний стиль	Позитивний атрибутивний стиль
<i>Дієслово</i>	Ігнорує; лід не розтане; надумує; не повертатися; лестить; не хотів; радості не спостерігалось; знущається; нервувала; звинувачувати; захистити; погіршитися; не покращиться; все пропало; заспокоїти; співчуває; не суперечили	Сподобався; відпочити; перебільшувати; готова допомогти; обговорити разом; вичитувати; втішити; можна покластися; дізнатися нове; заспокоїти
<i>Іменник</i>	Образа; невдача; запізнення; ніжність; дбайливість; чутки; шанс; моральні обмеження	Лідер; оптимістка; трудоголік; труднощі
<i>Прикметник</i>	Самозакоханий; кар'єрист; цілеспрямований; «слабко чутливий»; засмучений; невірноважений; дружні; відносини холодні; не люб'язний; дурніші; не розумна; нав'язлива; корислива; нещира; грубий; вихована; хороший; поганий; жорсткий; поступливий	Дружній; неординарний; веселий; креативний; відкритий; старанний; розсудлива; товариська; прихований; м'який; довірливий; владний; істеричний; пасивний; співчуваючий; жорсткий; ніжна; терплячий; добрий; упевнений; спокійний; неагресивний; агресивний; активна; життєрадісна; сором'язливий; нав'язлива, але добра
<i>Прислівник</i>	Поблажливо; погано; халатно; з горем навіл; заборонено	—

Під впливом негативного настановлення відбувається фасилітація мовленнєвих і стильових особливостей респондентів із негативним стилем атрибуції (табл. 3). Негативне настановлення не чинить істотного впливу на семантичні характеристики текстів суб'єктів ЕГ № 2 (з позитивним атрибутивним стилем) (там само).

Таким чином, за результатами експериментального дослідження було отримано слова та фрази, які учасники дослідження з різними атрибутивними стилями найбільш часто використовують. Вони створили змістову основу діагностичної методики.

Отже, розглядаючи результати контент-аналізу текстів, можемо дійти висновку, що у КГ № 1 тексти

респондентів з негативним і позитивним атрибутивними стилями вирізняються наявністю позитивної генералізації, що наявна в учасників ЕГ № 2 («*все налагодиться, все вийшло*»), здатністю розглядати ситуацію, особистість з різних боків («*імпульсивна, але стримано реагує*»). Учасники досліджень ЕГ № 3 (із негативним атрибутивним стилем) використали дієслова, що переважно описують негативний емоційний стан, переживання, а респонденти з позитивним атрибутивним стилем – дієслова, що описують дії, позитивні емоції, позитивний результат. Негативна лексика респондентів із позитивним стилем атрибуції представлена лише іменниками, тоді як за негативного атрибутивного стилю вона поширюється на всі граматичні одиниці.



Суб'єкти ЕГ № 2 (з позитивним атрибутивним стилем) не схильні до впливу негативного настановлення і виявляють вибіркочу реакцію на позитивне настановлення. Іншими словами, позитивний атрибутивний стиль є «психологічним буфером», який відображає негативний вплив. Варто акцентувати на конкретності лексики у текстах учасників дослідження з позитивним атрибутивним стилем і вищій абстрактності (висока частотність прислівників та іменників, що позначають абстрактні поняття) – у дорослих з негативним стилем атрибуції. Результати дослідження вказують на домінування захисної функції для негативного атрибутивного стилю та функції подолання для позитивного атрибутивного стилю. Функція адаптації характерна для всіх типів атрибутивних стилів.

Подальші наукові розвідки на цю тему можливі у напрямі створення діагностичної методики на визначення атрибутивного стилю за лексичними особливостями, створення програми корекції атрибутивного стилю через корекцію лексичного складу мовлення.

### Використані літературні джерела

1. *Клибайс Т. В.* Исследование личностных детерминант атрибутивных процессов в индивидуальном сознании [текст] / Т. В. Клибайс // Журнал практикующего психолога. – 2006. – № 12. – С. 177–187.

2. *Клибайс Т. В.* Диагностические свойства методики «адаптивные возможности атрибутивного стиля взрослых» [текст] / Т. В. Клибайс // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II (10). – 2014. – P. 126–129.

3. *Рудина Л. М.* Индивидуально-психологические особенности адаптивности женщин к состоянию беременности [текст] : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Л. М. Рудина. – М., 2003. – 198 с.

4. *Шалак В. И.* Современный контент-анализ. Приложения в области политологии, психологии, социологии, культурологии, экономики, рекламы [текст] / В. И. Шалак. – М. : Омега-Л, 2009. – 272 с.

5. *Explanatory Style* / ed. by Gregory McClell Buchanan, Martin Seligman. – London, Routledge, Taylor & Francis Group, 2013. – 320 p.

